

Учениците в Русе ходят с марли на уста заради хлорното обгазяване. Вдясно - една от демонстрациите през 1987 г., поведена от майки с бебешки колички.

Преди 20 години

6 озеленителки

СТАНИМИР ВЪГЛЕНОВ

"Ужасно ни беше страх, бяхме изтръпнали. На сградата на Партийния дом започнаха да се отварят някакви люкове и помислихме, започват да стрелят по нас. По-късно разбрахме, че са ни фотографирали и в милицията имало увеличени снимки на протеста, на които заградили главите ни в кръгчета", спомня си г-жа Цонка Букурова.

Датата е 28 септември 1987 г., а мястото - площадът пред окръжния комитет на БКП в Русе. Това е първата масова демонстрация след идването на комунистическата власт през 1944 г.

4-5 години преди това на-

ПОСЯХА

ДЕМОКРАЦИЯТА

Протестите в Русе през 1987 г. бяха първите след идването на комунистическата диктатура в България

мирацията се срещу центъра на Русе румънски химически комбинат "Верахим" редовно обгазява града с хлорни производни. Хората не могат да дишат, припадват на работа и по улиците, гълъбите умират по площадите, а дърветата съхнат.

Заболяванията на дихателните пътища и малформациите на новородените се увеличават стремително. Мнозина се изселват панически. Другите

запушват с навлажнени одеяла прозорците

"Акцията на 28 септември организирахме 6 колежки от "Паркстрой". Цяла година преди това се чудехме какво да направим, защото вече не се издържаше. Ние шестте отговаряхме за озеленяването на града - всяка държеше по един от районите в Русе с паркови зони. Чрез дърветата, които саждахме, градът трябваше да има по-чист въздух, но парадоксът бе, че заради обгазяването се получаваше обратният ефект. Хлорът от гюргевския комбинат се разнасяше по-бързо на празните пространства и оставаше дълго на залесените. Казвахме си: напийт труд става не само безсмислен, но и опасен за русенци. Затова бяхме побеснели и искахме да направим нещо час по-скоро", спомня си 68-годишната г-жа Букурова. Заедно с нея тогава дей-

стват колежките й Тодорка Бобева, Вяра Георгиева, Стела Костова, Стефка Монова и Евгения Желева.

Чашата на търпението прелива, след като на 23 септември 1987 г., въпреки силното хлорно обгазяване властите решават тържествено да връчат пионерските връзки на третокласниците. Строените малчугани започват да

кашлят и повръщат, някои припадат

"Имахме няколко идеи как да направим демонстрация. Първо мислехме да напишем лозунги по асфалта на улиците, но знаехме, че още до сутринта милицията ще изтрие и тях, и нас от лицето на земята. Затова решихме да направим протеста си открито, като се надявахме, че хората ще ни подкрепят", разказва Букурова.

Нито една от шестте не е била член на БКП. Заклеват се върху Библията да направят демонстрацията.

Всяка отговаря за по двайсетина работници по озеленяването. Решават да ги изкарат на площада и така да образуват група от стотина човека. Целта е за това да се чуе в цялата страна, а и в чужбина. Така и става - още на втората демонстрация

има телевизии от Франция, от Германия,

а от София идват много хора, за да ги подкрепят.

При първия протест озеленителките очакват помощ от проектантската организация, с която са близки като колеги. Първи обещават да се включат от Драгажния флот, защото там обгазяването удря най-силно. Сестрата на г-жа Букурова работи в институт в центъра на Русе и се ангажира да вдигне колкото може повече от колегите си. Голямата й дъщеря пък "поема" театралите и операта, където работи тогава.

На площада пред Партийния дом се събират 13 улици. Властта разбира за акцията ден по-рано и завардва изходите им с въоръжени милиционери.

Две по-млади колежки на озеленителките - Албена и Снежана, от сутринта са на телефоните и звънят на порталите на русенските фабрики. Призовават ги да се съберат на площада и за да се престрашат повече хора, лъжат, че акцията е организирана от профсъюзите.

В 1 часа в окръжния комитет на БКП са свикани партийните секретари на всички предприятия, включително на "Паркстрой". Те изпращат нареждане всички работници да останат по предприятията си. Озеленителките обаче вече са казали на всички, че ще са на площада в 2 часа.

"Как ще излъжем толкова много хора - трябва да сме там живи или мъртви!", казва Букурова.

Решават да изпратят на площада служител на "Паркстрой" с ремарке, покрито с брезент - уж инструменти за озеленяване. Всъщност скриват в него пригответените плакати, на които пише "Живот за децата на Русе", "Дайте ни чист въздух", "Русе обречен град ли е" и др.

След това тръгват към площада. Офицер от Държавна сигурност се опитва да ги спре, но те му изкрещават: 500 години такива като тебе са ни предавали! Той толкова се обидил от това, че си тръгнал.

Точно в 2 часа са на площада сами с милиционерите, цари страшна тишина. Тогава от едната улица се появява първата група работници от "Паркстрой". Дръпват брезента от ремаркетото и разпъват плакатите. От страничните улици се стичат хора. Правят голям блок и тръгват бавно към партийния дом.

Милиционерите ги гледат втрещени

Демонстрантите правят по няколко крачки и спират, защото групи от другите предприятия са по-далеч от площада и трябва да ги изчакат. Изминават 100-те метра до сградата за около 15 минути. Тогава са вече около 600 човека.

Всички големи БКП шефове от областта са в сградата, но не посмяват да излязат. Изкарват един активист от по-ниско ниво, който започва да говори, че ня-

Една от внучките на г-жа Букурова, която по време на протеста е 4-годишна.

На снимката долу - пенсиониранията озеленителка показва архивна снимка от протеста.

СНИМКИ:
ГЕОРГИ
КЕХАЙОВ И
ЛИЧЕН АРХИВ

мало опасно обгазяване, нито болни хора и деца с малформации. Хората му се разкрещават, защото са чели доклада на д-р Назъров за обгазяванията и знаят колко страшни са последиците.

След акцията озеленителките очакват да ги арестуват, но това не се случва. Усещат, че ги следят, а телефоните на "Паркстрой" се подслушват.

Въпреки това създават първото екологично дружество, в което за няколко дни се записват над 700 човека. Сред тях са хора от всички русенски квартали, младежи, представители на околните села, артисти, художници, фотографи, журналисти. Всички документи от акцията и създаването на "Екогласност Русе" са предадени на Държавния архив. Това са над 300 архивни единици - плакати, обяви, над стотици молби за членство в дру-

жението, протоколи от заседания, публикации и кореспонденция. Те са ценно свидетелство за първия масов организиран

протест по време на тоталитаризма

След него в крайдунавския град идват други демонстрации, като най-голямата е на 10 февруари 1988 г.

Тогава вестник "Култура" публикува писмото на Съюза на българските художници, в което се призовават всички да подкрепят русенци. Режисьорът Юрий Жиров създава документалния филм "Дишай", който е прожектиран на 8 март в Дома на киното в София. Веднага след това голяма част от присъстващите учредяват Обществен комитет за екологична защита на Русе. За председател е избран писателят Георги Мишев.

Сред учредителите са русенските озеленителки Цонка Букурова, Тодорка

Бобева и Мария Варамезова, художникът Светлин Русев, треньорката по художествена гимнастика Нешка Робева, журналистите Соня Бакиш, Димитър Езекиев и Емил Барух, актьорът Петър Слабаков, бъдещият президент Желю Желев и още над 300 български интелектуалци.

Година и седем месеца по-късно Тодор Живков загубва властта и е свален от политическата сцена. Сложен е край на тоталитарния режим.

Нито една от шестте смели жени обаче не избира политическа кариера, макар че имат отлична възможност за това. И до момента нито една държавна институция не е дала отговор какви са последиците за здравето на русенци от обгазяването, защото никой не е правил проучване.

Цонка Букурова:

Опитаха да ме убият във влака

След протеста пращат Букурова в командировка. Когато се връща към Русе, тя пътува в едно от многото празни купета на влака. Неочаквано идват трима и се настаняват при нея, въпреки че и от двете страни има съвсем празни купета. "Единият беше като днешните мутри, а другите изглеждаха като олигофрени или затворници", спомня си г-жа Букурова. Нейни познати от София вече са й съобщили, че има нападения срещу хора, свързани с екопротестите. "Бяха нападнали с боксове Христо Смоленов, но той знаеше

бойни изкуства и ги бе опердашил. На друга жена, която ни подкрепяше, бяха пуснали тарантула", спомня си г-жа Букурова.

Затова тя станала уж до тоалетната, за да избяга от тримата. В коридора видяла, че вратата на вагона била откачена и висяла само на едната панта. Страшно се уплашила, защото тримата можели за секунди да я сграбчат и изхвърлят навън в движение. Бягала през влака, докато намерила повече хора на едно място. Седнала там и видяла как "мутрата" наднича отдалеч към нея.

